

SESTDIENAS MOZAĪKA

ZEMAK PUBLICĒJAM
DIVUS P. SMELTERA
DZEJOĻUS

*8. Jūdīn, vydu, akminotā
Leigoj putu gabalēnīs.
Ar to putu gabalēnā
Treis puskenus darīnōji.
Vīnu devu šīvenam,
Atu Diva šīvenam,
Trešu poša paturēju
Ar kī tautyskairinēt.*

MŪSU PIEMIŅAS CIENĪGS

Oktobra beigās apritēja 120 gadu, kopš dzimis Pēteris Smelters. Šī cilvēka vārds bija nepelnīti aizmirsts, kaut gan viņš ir pēcteču patēlcīgās piemiņas cienīgs — mūsu un jūsu piemiņas un atziņas cienīgs. Par viņa darbu, par to, ka savācis un palīdzējis dienas gaismu ieraudzīt milzīgām mūsu novada tautas kultūras bagātībām.

UN TĀ PIRMS 120 gadiem Varakļānu Kokaros piedzima Pēteris Smelters. Viņam bija lemts kļūt par ievērojamāko Latgales novada tautas garamantu — dāinu, telku, mīklu un parunu — vācēju un pētnieku. Tajā laikā, kā zināms, darbojās cara administrācijas izdotais drakoniskais drukaš aizlieguma likums, kurš lietuviešiem un latgalešiem aizliedza rakstīt un drukāt grāmatas latīņu burtiem. Tomēr Pēteris Smelters sadarbībā ar Krišjāni Baronu un pazīstamo zinātnieku Visendorfu vāca folkloras materiālus. Viņš saglabāja savāktos un panāca, ka tas tika iespiests «Latvju dainās». Sodien tie ir pieejami pētniekiem un visiem tautas garamantu cienītājiem.

Pavisam Pēteris Smelters ir savācis 3036 tautasdziesmas, pasakas, mīklas un parunas. Folk-

lora vākta Varakļānu, Līvānu, Kārsavas, Dagdas, Andrupenes, Skaistas un Svētes apkārtnē. Sajā darbā Smelters ir it kā sacenties ar tādu pat garamantu vācēju krustpilieti Pēteri Dreimanī, kurš bija pierakstījis 2582 dainas. Kādreizējās Izglītības ministrijas Folkloras krātuvē glabājās viņa savāktos tautasdziesmu pirmā burtnīca ar šādu ierakstu: «... šīs dziesmu krājuma pirmā iesākta ap 1888. gadu — vai agrāk. P. S.»

1899. gadā zem zinātnisko pētījumu izkārtnes Smelteram izdodas patstāvīgi izdot savu «Tautas dzīsmu, posoku, melkļu un parunu vocelēti», kurā ievietotas 188 mīklas, 2 pasakas, 183 parunas un 47 tautasdziesmas.

Bez folkloras materiāliem P. Smelters, H. Visendorfa pamudināts, iesūta žurnālam «Aust-

rums» savas dzejas. Pirmais viņa dzejolis «Calmojūs» ierauga dienas gaismu šīn žurnālā 1899. gadā. Citi viņa dzejoli nodrukāti J. Steinberga «Katoļu māju kalendārā».

Bet laiks, šis sarežģītais laiks neapturami steldzas uz priekšu, un ja kādam no varakļāniešiem šodien pajautātu, kas tad bija viņu novadnieks Pēteris Smelters un ko viņš ir izdarījis latgalešu labā tautas atmodas laikā, šaubos, vai kāds spētu uz šo jautājumu atbildēt.

Lai galīgi nelizzustu atmiņa tautā par šo censoni, kas tik daudz ir izdarījis tautas tradīciju saglabāšanas jomā, atļaušos īsumā atgādināt viņa biogrāfiju.

P. Smelters piedzima 1868. gada 31. oktobrī trūcīgā zemnieka ģimenē. Jau bērnībā tam patikušas tautasdziesmas, kas dziedātas talkās, kāzās un citās svinībās. Ar vietējā prāvesta Kovalevskā atbalstu viņš pabeidza Varakļānu draudzes skolu un tad dodas uz Rēzekni, kur mācās un pabeidza pilsētas skolu. Vidējo iz-

DZIEDĀTAJU TAUTAI

Latvju tauta dziedātāja,
Tev būs dziesmas skandināt!
Dziesmas darbus vieglina,
Noskumību projām dzen,
Priekā prieku pavairo,
Paceļ augstāk tikumā.
1888.

CALMOJOS

Nūskumis lyukojūs
Myusejūs calmojūs:
Kur, nakur dyumi kyup,
Kur, nakur sorli stov,
Kaidz zyrdzāns, zoli plyukdams,
pūrkš,
Būmji slaistos, cērtins byukš.
Gryuts tur dorbs,
Gars tur laiks,
Bet citeigs esi,
Calmlauzi!
Svidrim sveisti tagad gon,
Bet byus tim calmim gols,
Un tur, kur tagad leidums tev,
Zalta kvišus pļausi sev.
Strodoj citeigi, ar sparū,
Nabādoi jo pavasari,
Tur tu sēsi lynu dryvu,
Jemsi sovū pyuļu moksū.
1889.

glītību iegūst pašmācības ceļā un pēc sekmiņas eksāmenu nokārtošanas ar lietuvieša D. Andrekusa tēvīšķīgo atbalstu un palīdzību dodas uz Pēterburgu, kur turpina izglītību garīgajā seminārā.

Turpmākajos savā mūža gados viņš strādā par prāvestu Varakļānu, Līvānu, Kārsavas, Dagdas, Raipoles, Skaistas un Svētes draudzēs. Sodien mums nav zināms, kurā istā dzimtenes kapsētā atdusas šī nenogurstošā tautas atmodas laikmeta celmlauža mirstīgās atliekas. Tāpat nav noskaidrota arī viņa miršanas diena. Manuprāt, ir pienācis pats pēdējais laiks uzziņāt šī mūsu novada centīgā pētnieka kapa vietu un uzlikt uz tā ja ne pieminekli, tad vismaz piemiņas plāksni ar uzrakstu. Lai pēcteči atcerētos tos, kas strādājuši grūtajā tautas apgaismības druvā.

E. Kozlovskis